

РОЗДІЛ XIV. ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ

УДК 7.011:111.852]:159.952.13

Світлана Панасюк

Волинський національний університет імені Лесі Українки

ORCID ID 0000-0002-3122-618X

DOI 10.24139/2312-5993/2024.05/367-374

ІНТЕРЕС ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНИХ ПОТРЕБ ОСОБИСТОСТІ

У статті висвітлено деякі теоретичні аспекти проблеми взаємозв'язку та взаємозумовленості інтересу та художньо-естетичних потреб особистості. Для досягнення визначеної мети використано такі методи дослідження: теоретичний аналіз наукової літератури, матеріали періодичних видань із теми дослідження, інтерпретаційно-аналітичний метод, узагальнення. Наголошено, що взаємозв'язок художньо-естетичних інтересів та художньо-естетичних потреб є важливим аспектом розвитку особистості в процесі її залучення до світу мистецтва. До художньо-естетичних потреб віднесено здатність оцінювати прекрасне та прагнути до нього; формувати духовні орієнтири; зберігати та примножувати надбання культурної спадщини людства; розуміти мистецтво, його прояви та закономірності розвитку. Зазначено, що інтерес відіграє ключову роль у формуванні потреби, адже він виступає своєрідним мотиваційним стимулом, який спонукає людину до дії та пізнання. Інтерес, як початковий етап розвитку потреби, викликає у особистості зацікавленість певними об'єктами, явищами чи діяльністю. Ця зацікавленість поступово трансформується у стійке бажання задовольнити потребу, що виникає на основі переживань, досвіду та задоволення від взаємодії з предметом інтересу. Вказано, що на початковому етапі художньо-естетичний інтерес може бути спричинений випадковим знайомством із твором мистецтва, музикою чи літературою. Згодом, через повторні враження та переживання, цей інтерес переростає у глибше усвідомлення краси та значущості мистецтва, формуючи потребу у систематичному спілкуванні з ним. Така потреба стає невід'ємною частиною духовного життя людини, сприяючи її самовираженню, емоційному збагаченню та гармонійному розвитку.

Узагальнено, що художньо-естетичний інтерес є важливим чинником, що стимулює формування художньо-естетичних потреб. Він мотивує особистість до активного пізнання світу мистецтва, розвиває її естетичні смаки та переконання, сприяючи глибшому розумінню духовних цінностей і культурної спадщини.

Ключові слова: інтерес, особистість, художньо-естетичні потреби, формування, мистецтво, художньо-естетичне виховання.

Постановка проблеми. У сучасних умовах розвитку суспільства, яке переживає глибокі соціальні, духовні та економічні зміни, важливим є розуміння та вирішення проблеми художньо-естетичного виховання особистості. Поряд із модернізацією системи освіти, яка орієнтується на

інтеграцію новітніх підходів та технологій, виникає необхідність формування художньо-естетичних потреб у молоді. Ці потреби, у свою чергу, впливають на розвиток внутрішнього світу особистості, допомагаючи їй розвивати здатність до емоційного сприйняття мистецтва, формування смаків, переконань і ціннісних орієнтирів.

Взаємозв'язок художньо-естетичних інтересів та художньо-естетичних потреб є важливим аспектом розвитку особистості в процесі її залучення до світу мистецтва. Художньо-естетичні інтереси формуються на основі індивідуальних переживань та вражень від взаємодії з мистецькими творами. Вони спонукають людину до подальшого вивчення і поглиблення знань у сфері мистецтва, створюючи умови для духовного збагачення та розширення її світогляду.

У свою чергу, художньо-естетичні потреби є глибиннішими і відображають внутрішню потребу людини у духовному самовираженні та гармонії. Вони виникають внаслідок задоволення художньо-естетичних інтересів і сприяють подальшому розвитку цих інтересів. Такий взаємозв'язок між інтересами та потребами є динамічним процесом, що стимулює особистість до творчості, формування естетичних ідеалів та підвищення рівня її культурної свідомості.

Аналіз актуальних досліджень. Аналіз наукової літератури, зокрема психолого-педагогічної, філософської та мистецтвознавчої, свідчить про значну увагу дослідників до проблеми художньо-естетичного виховання особистості. Теоретичні основи цієї проблеми були закладені вченими в різних галузях знань. У галузі педагогіки мистецтва вагомими є напрацювання таких учених, як Г. Карась, О. Комаровська, С. Коновець, Л. Масол, М. Левченко, Н. Миропольська, О. Рудницька, П. Фриз, Г. Шевченко. Вони детально розглядають методи і підходи до формування естетичних потреб та смаків у процесі навчання, виховання та мистецької практики, досліджують не лише теоретичні основи, але й практичні аспекти інтеграції мистецької діяльності у виховний процес, що сприяє розвитку творчої особистості, здатної до самовираження через мистецтво.

У психології, дослідження О. Завгородньої, О. Кульчицької та В. Моляка звертають увагу на психологічні аспекти художньо-естетичного сприйняття, розвитку творчих здібностей та емоційного інтелекту особистості.

У сфері естетики такі вчені, як І. Зязюн, М. Каган, Л. Левчук, досліджували питання естетичного розвитку особистості, впливу мистецтва на формування світогляду та емоційної сфери людини.

Отже, комплексний підхід до художньо-естетичного виховання, що охоплює естетичні, психологічні та педагогічні аспекти, дозволяє глибше зрозуміти специфіку художніх інтересів та механізми формування естетичних потреб і їх роль у розвитку особистості.

Метою статті є висвітлення взаємозв'язку та взаємозумовленості художньо-естетичних інтересів та формування художньо-естетичних потреб особистості.

Виклад основного матеріалу. Самореалізація сучасної особистості та її інтеграція у світ духовних цінностей суспільства здійснюється через складний процес формування ціннісних орієнтирів. Ці орієнтири стають основою для визначення художньо-естетичних потреб людини, які відіграють ключову роль у збагаченні її духовного світу. Саме через задоволення цих потреб розвивається внутрішній емоційний світ особистості, що, у свою чергу, стимулює інтерес до мистецької діяльності. В процесі такої діяльності формуються естетичні переконання та смаки, які не тільки впливають на існуючі потреби, але й сприяють їхньому якісному росту та подальшому розвитку. Цей взаємозв'язок між естетичними переконаннями, потребами та мистецькою діяльністю є фундаментом для глибшого розуміння духовних цінностей, що сприяє гармонійному розвитку особистості в сучасному суспільстві.

Отже, художньо-естетичні інтереси і потреби тісно взаємопов'язані: інтереси ведуть до формування потреб, а потреби, у свою чергу, стимулюють подальше збагачення і розвиток інтересів, сприяючи цілісному розвитку особистості в естетичній сфері.

Для нашого дослідження важливим є твердження Н. Барвіної, яка зазначає, що «художньо-естетична потреба характеризує духовно-культурне, емоційне й інтелектуальне життя людини, виходячи з імперативів краси, і проявляється в системі соціальних та індивідуальних цінностей» (Барвіна, 2016, с.39).

Інтерес відіграє ключову роль у формуванні потреби, адже він виступає своєрідним мотиваційним стимулом, який спонукає людину до дії та пізнання. Інтерес, як початковий етап розвитку потреби, викликає у особистості зацікавленість певними об'єктами, явищами чи діяльністю. Ця зацікавленість поступово трансформується у стійке

бажання задовольнити потребу, що виникає на основі переживань, досвіду та задоволення від взаємодії з предметом інтересу.

Формування потреби починається з моменту, коли інтерес переходить у більш глибоку емоційну та когнітивну залученість. Людина прагне отримати більше знань, вражень або досвіду, що врешті-решт призводить до усвідомлення необхідності задовольнити цю потребу. Важливо зазначити, що інтерес може бути як короткотривалим, так і стійким, а його перетворення на потребу залежить від глибини особистого залучення та значущості об'єкта інтересу для людини.

Таким чином, інтерес є початковим імпульсом, який запускає процес формування потреби. Задоволення інтересу зміцнює потребу, а подальше її задоволення сприяє гармонійному розвитку особистості та збагаченню її життєвого досвіду.

Інтерес відіграє важливу роль у формуванні художньо-естетичних потреб, оскільки він спонукає людину до взаємодії з мистецтвом і культурою. Художньо-естетичний інтерес виникає як емоційна реакція на сприйняття мистецьких творів, викликаючи у людини захоплення, цікавість або прагнення до подальшого пізнання.

На початковому етапі художньо-естетичний інтерес може бути спричинений випадковим знайомством із твором мистецтва, музикою чи літературою. Згодом, через повторні враження та переживання, цей інтерес переростає у глибше усвідомлення краси та значущості мистецтва, формуючи потребу у систематичному спілкуванні з ним. Така потреба стає невід'ємною частиною духовного життя людини, сприяючи її самовираженню, емоційному збагаченню та гармонійному розвитку.

Таким чином, художньо-естетичний інтерес є важливим чинником, що стимулює формування художньо-естетичних потреб. Він мотивує особистість до активного пізнання світу мистецтва, розвиває її естетичні смаки та переконання, сприяючи глибшому розумінню духовних цінностей і культурної спадщини.

Формування художньо-естетичних потреб особистості можливе на думку В. Бутенко, за умови, що «основу мистецької практики визначає не процес пізнання дійсності, а її активне освоєння за тими мірками, які вважає доцільними суспільство або окрема людина. За своїм змістом зазначені мірки можуть бути різними. Вони залежать від

того, які аксіологічні цінності домінують у суспільній свідомості та у сфері життєдіяльності окремої людини» (Бутенко, 2000, с. 7).

Важливими для нашого дослідження є твердження сучасної психології та педагогіки, які інтерпретують інтерес в єдиній структурі тих відносин та потреб, які притаманні особистості.

Зауважимо, що у процесі формування художньо-естетичних потреб особистості важливим є комплексний вплив на їхню ціннісну спрямованість. Це включає розвиток інтересів, орієнтацій, почуттів, поглядів, думок, уявлень та суджень, які мають індивідуальні особливості та характеризуються ціннісною забарвленістю. Саме ці компоненти створюють основу для формування естетичного смаку, сприйняття мистецтва та здатності до емоційного й духовного самовираження.

У цьому контексті важливим є спрямування духовних сил і можливостей особистості на пізнання навколишньої дійсності через художньо-образне осмислення. Це передбачає не лише ознайомлення з культурною спадщиною та мистецькими творами, а й розвиток здатності до критичного аналізу та особистісного осмислення побаченого. Такий підхід дозволяє, глибше зрозуміти і відчувати світ через призму мистецтва, формуючи в них більш свідоме і чуттєве ставлення до культурних і духовних цінностей.

Водночас надзвичайно важливим є освоєння навколишнього світу за законами краси, що передбачає розвиток естетичної чутливості та вміння знаходити і створювати гармонію у повсякденному житті. Це допомагає не лише в художньому сприйнятті, але й у формуванні позитивного світогляду, що сприяє підвищенню якості життя, формуванню оптимістичного ставлення до світу та розвитку внутрішньої гармонії.

Таким чином, формування художньо-естетичних потреб особистості має бути спрямоване на цілісний розвиток особистості, де естетичне виховання виступає як засіб розширення духовних горизонтів, збагачення внутрішнього світу та формування глибокого розуміння культурних цінностей.

Висновки дослідження і перспективи подальших розвідок. Отже, нами проаналізовано окремі аспекти взаємозв'язку інтересу та формування художньо-естетичних потреб особистості. Зауважимо, інтерес є початковим імпульсом, який запускає процес формування потреби. Задоволення інтересу зміцнює потребу, а подальше її

задоволення сприяє гармонійному розвитку особистості та збагаченню її життєвого досвіду.

Інтерес відіграє важливу роль у формуванні художньо-естетичних потреб, оскільки він є початковим імпульсом, що спонукає людину до взаємодії з мистецтвом і культурою. Художньо-естетичний інтерес виникає як емоційна реакція на сприйняття мистецьких творів, викликаючи у людини захоплення, цікавість або прагнення до подальшого пізнання.

На початковому етапі художньо-естетичний інтерес може бути спричинений випадковим знайомством із твором мистецтва, музикою чи літературою. Згодом, через повторні враження та переживання, цей інтерес переростає у глибше усвідомлення краси та значущості мистецтва, формуючи потребу у систематичному спілкуванні з ним. Така потреба стає невід'ємною частиною духовного життя людини, сприяючи її самовираженню, емоційному збагаченню та гармонійному розвитку.

Таким чином, художньо-естетичний інтерес є важливим чинником, що стимулює формування художньо-естетичних потреб. Він мотивує особистість до активного пізнання світу мистецтва, розвиває її естетичні смаки та переконання, сприяючи глибшому розумінню духовних цінностей і культурної спадщини.

Саме з цим і пов'язуємо перспективи подальших наукових розвідок.

ЛІТЕРАТУРА

- Барвіна, Н. О. (2016). Художньо-естетична потреба як духовна домінанта сучасної вищої освіти. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*, 5 (74), 38-52 (Barvina, N. O. (2016). Artistic and aesthetic need as a spiritual dominant of modern higher education. *Personality spirituality: methodology, theory and practice*, 5 (74), 38-52).
- Бусел, В. Т. (2005). *Великий тлумачний словник сучасної української мови*. ВТО «Перун». (Busel, V. T. (2005). *Large Explanatory Dictionary of the Modern Ukrainian Language*. WTO "Perun").
- Бутенко, В. Г. (2000). Основні підходи до організації художньої освіти учнівської молоді. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*, 24, 3-10. (Butenko, V. G. (2000). Basic approaches to the organization of artistic education of schoolchildren. *Proceedings. Series: Pedagogical sciences*, 24, 3-10.)
- Дем'янчук, О. Н. (2019). Комплексне використання мистецтв у процесі формування художньо-естетичних інтересів школярів із затримкою психічного розвитку. *Науковий вісник Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка*, 11, 36–44. (Demyanchuk, O. N. (2019). Complex use of arts in the process of formation of artistic and aesthetic interests of schoolchildren with mental retardation. *Scientific Bulletin of the Kremenets*

- Regional Humanitarian and Pedagogical Academy named after Taras Shevchenko, 11, 36–44.)*
- Енциклопедія освіти (2008). К.: Юрінком Інтер. (*Encyclopedia of education (2008). K.: Yurinkom Inter).*
- Завгородня, О. В. (2007). *Психологія художньо обдарованої особистості: гендерний аспект*. Монографія. Київ: Наукова думка. (Zavhorodnia, O. V. (2007). *Psychology of artistically gifted personality: gender aspect*. Monograph. Kyiv: Scientific opinion).
- Михайлова, Л. М. (2009). Естетичне виховання молоді: компетентнісний підхід. *Вісник національного технічного університету України: Філософія. Психологія. Педагогіка, 1, 158-162* (Mukhailova, L. M. (2009). Aesthetic education of youth: a competence approach. *Bulletin of the National Technical University of Ukraine: Philosophy. Psychology. Pedagogy, 1, 158-162*).
- Проблеми художньо-естетичної освіти та виховання учнівської і студентської молоді в умовах національного відродження: Монографія (2001). Луцьк: Вежа. (Problems of artistic and aesthetic education and upbringing of pupils and students in conditions of national revival: Monograph (2001). Lutsk: Tower).*
- Піддубна, О. М. (2012). Художні інтереси в розвитку творчої особистості вчителя образотворчого мистецтва. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології, 4 (22), 440-445.* (Poddubna, O. M. (2012). Artistic interests in the development of the creative personality of the art teacher. *Pedagogical sciences: theory, history, innovative technologies, 4 (22), 440-445*).
- Рашидова, С. С. (2012). Механізм формування художніх потреб як психолого-педагогічна проблема. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика, 5, 190 -196.* (Rashidova, S. (2012). The mechanism of formation of artistic needs as a psychological and pedagogical problem. *Personal spirituality: methodology, theory and practice, 5, 190 -196*).
- Шульга, А. В. (2020). Формування інтересу молодшого школяра до образотворчої діяльності. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах, 70 (4), 99-104.* (Shulga, A. V. (2020). Formation of a younger schoolboy's interest in visual arts. *Pedagogy of creative personality formation in higher and secondary schools, 70 (4), 99-104*).
- Шевченко, Г. П. (2002). Проблеми формування духовної культури молоді засобами мистецтва. *Збірник наукових праць до 10-річчя АПН України. Ч.ІІ. Харків: "ОВС", сс. 112-114.* (Shevchenko, H. P. (2002). Problems of forming the spiritual culture of youth by means of art. *Collection of scientific works for the 10th anniversary of the National Academy of Sciences of Ukraine. Ch. II. Kharkiv: "OVS", pp., 112-114*).

SUMMARY

Panasiuk Svitlana. Interest as a factor of the formation of the artistic and aesthetic needs of the personality.

The article highlights some theoretical aspects of the problem of interconnection and interdependence of interest and artistic and aesthetic needs of the individual. To achieve the specified goal, the following research methods were used: theoretical analysis of scientific literature, materials of periodicals on the topic of research, interpretive and analytical method, generalization. It is emphasized that the relationship between artistic and aesthetic interests and artistic and aesthetic needs is an important aspect of personality development in the process of its involvement in the

world of art. Artistic and aesthetic needs include the ability to appreciate the beautiful and strive for it; form spiritual guidelines; preserve and increase the cultural heritage of humanity; to understand art, its manifestations and patterns of development. It is noted that interest plays a key role in the formation of a need, because it acts as a kind of motivational stimulus that prompts a person to act and learn. Interest, as the initial stage of need development, causes an individual to be interested in certain objects, phenomena or activities. This interest is gradually transformed into a persistent desire to satisfy a need arising from experiences, experiences and satisfaction from interacting with the object of interest. It is indicated that at the initial stage, artistic and aesthetic interest can be caused by an accidental acquaintance with a work of art, music or literature. Over time, through repeated impressions and experiences, this interest grows into a deeper awareness of the beauty and significance of art, forming the need for systematic communication with it. Such a need becomes an integral part of a person's spiritual life, contributing to his self-expression, emotional enrichment and harmonious development. It is summarized that artistic and aesthetic interest is an important factor that stimulates the formation of artistic and aesthetic needs. It motivates a person to actively learn about the world of art, develops his aesthetic tastes and beliefs, contributing to a deeper understanding of spiritual values and cultural heritage.

Key words: *interest, personality, artistic and aesthetic needs, formation, art, artistic and aesthetic education.*